

ta esittelevä osuus toimii ihan omana kokonaisuutenaan opetuksessa. Sajavaaran artikkeli kielenhuollosta taas sopisi sellaiseen kielenhuollon peruskirjallisuudeksi. Sama pätee moneen muuhunkin artikkeliin. Pienenä puutteena voi ehkä pitää sitä, ettei käytännön analyysistä ole kovinkaan monta esimerkkiä ja siksi moni metodinen ja teoreettinen periaate jää hieman paperinmakuiseksi. Kirjaa voi kuitenkin hyvillä mielin käyttää tentti- ja oheislukemisena yliopistojen kielten laitoksissa — ja toivottavasti käytetäänkin. ■

ANNE MÄNTYNEN

Sähköposti: anne.mantynen@helsinki.fi

LÄHTEET

BHATIA, VIJAY K. 1993: *Analysing genre*.

Language use in professional settings. London: Longman.

LAITINEN, LEA (toim.) 1987: *Isosuinen nainen. Tutkielmia naisesta ja kielestä*. Helsinki: Yliopistopaino.

MAURANEN, ANNA 1993: *Cultural differences in academic rhetoric. A textlinguistic study*. Frankfurt: Peter Lang.

SAJAVAARA, PAULA 1995: *Kielenohjailu ja ohjailtu kieli*. Lisensiaatintutkielma. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos.

SEPPÄNEN, JANNE 2001: *Katseen voima. Kohti visuaalista lukutaitoa*. Tampere: Vastapaino.

VENTOLA, EIJA – MAURANEN, ANNA 1992: *Tieteellinen kirjoittaminen englanniksi. Tekstilingvistinen näkökulma opetukseen*. Korkeakoulujen kieli-keskuksen julkaisuja 42. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

SOVELTAVAN KIELITIETEEN PERUSTEOS PÄIVITETTIIN

Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.) *Näkökulmia soveltavaan kielentutkimukseen*. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä 3. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus 2000. 275 s. ISBN 951-39-0718.

Kari Sajavaaran *Soveltava kielitiede* (1980) sai odottaa päivitystä aina viime vuoteen saakka. Vasta 20 vuoden tauon jälkeen ilmestyi *Näkökulmia soveltavaan kielentutkimukseen*. Teos on Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä -julkaisusarjan kolmas osa.

Seuraavassa käyn teosta ensin artikkeli-kohtaisesti läpi ja kommentoin tarkemmin muutamaa kirjoitusta. Lopuksi esitän ajatuksia kirjasta kokonaisuutena.

KARI SAJAVAARAN johdantoartikkeli tiivistää soveltavan kielitieteen taustaa sekä

antaa napakan historiallisen katsauksen tutkimusalan kehityksestä. Ikuisuuskyseminen nousee taas esiin: miten voidaan perustella soveltavan kielitieteen tieteellistä autonomisuutta? Tätä pulmaa aika ei ole korjannut, sillä 20 vuotta sitten painittiin saman kysymyksen parissa.

KIELITIETEET KUIN ILVEKSET

JAN-OLA ÖSTMAN ja HELENA HALMARI pohjivat artikkelissaan yleisen kielitieteen ja so-

veltavan kielitieteen suhdetta ansiokkaasti ja arkoja aiheita karttamatta. Teoreetikkojen ja soveltajien eripura tunnustetaan, mutta samalla tuodaan esille uusia, tervetulleita näkökulmia ja ehdotuksia yhteiselon harmonisoimiseksi. Kirjoittajien mielestä on harhaanjohtavaa ajatella, että yleinen ja soveltava kielitiede olisivat täysin erilaisia tieteenhaaroja, käytetäänpä sitten vertailun kohteena ontologiaa, historiaa tai tiedepoliitiikkaa. He ehdottavatkin, että termien »yleinen kielitiede» ja »soveltava kielitiede» sijasta ryhdyttäisiin puhumaan yksinkertaisesti »kielitieteestä», joka kattaisi molemmat suuntaukset. Suuntaukset muodostaisivat jatkumon, jonka ääripäissä olisivat prototyyppinen yleinen kielitiede ja toisaalla prototyyppinen soveltava kielitiede. Kielitieteen jatkumo auttaisi myös niitä väliinputoavia tutkijoita, jotka eivät tällä hetkellä tunnu löytävän »kotia» yleisestä eivätkä soveltavasta kielitieteestä.

TUTKIMUKSEN TEON PERUSKYSYMYKSIÄ

Tutkimuksen teon peruskysymyksiä erityisesti soveltavassa kielitieteessä käsitellään ARJA PIIRAINEN-MARSHIN ja ARI HUHDAN artikkelissa. Kirjoittajat lähtevät liikkeelle tieteen normeista sekä eri paradigmoista (positivismi, postpositivismi, kriittinen teoria ja konstruktionismi) ja peilaavat niitä soveltavaan kielentutkimukseen. Alan paradigmaattisella moninaisuudella halutaan selittää sitä, miksi on olemassa niin useita keskenään ristiriitaisia käsityksiä soveltavan kielitieteen tavoitteista ja menetelmistä.

Tieteenteoreettisista pohdinnoista edetään kohti konkretiaa eli tutkimuksen tekoa. Artikkelissa kerrotaan perinpohjaisesti muun muassa aineiston hankinnasta, analyysistä, johtopäätösten teosta ja tutkimuksen arvioinnista. Esimerkkitapauksina käytetään

kvantitatiivista tutkimusotetta sekä laadullisista tutkimusmenetelmistä etnografista tutkimusta.

Piirainen-Marsh ja Huhta toteavat, että soveltavan kielentutkimuksen heterogeenisuuden vuoksi on vaikea antaa yleispäteviä ohjeita tutkimuksen tavoitteista ja menetelmistä. Kirjoittajat kysyvät, millaisilla kriteereillä tutkimusta arvioidaan, kun tutkimus on sidoksissa niin tiedeyhteisöön, tutkimuksen kohteisiin kuin yhteiskunnan näkemykseen tutkimuksen tarpeellisuudesta. Juuri näitä ongelmia pitäisi kirjoittajien mielestä pohtia erityisesti tutkijankoulutuksessa.

KÄÄNNÖSTUTKIMUSTA JA KIELIKOULUTUSTA

SONJA TIRKKONEN-CONDITIN artikkeli käsittelee käännöstutkimuksen vaiheita viimeisen 30 vuoden aikana. Näkökulmina on käytetty käännöstutkimuksen suhdetta kieliteoriaan sekä sitä, onko tutkimus painottunut joko prosessien tai lopputulosten suuntaan. Kirjoittajan johtopäätös on, että käännöstutkimus tulee vastaisuudessaakin tukeutumaan kielitieteen ja kielen teorian tendensseihin.

Kari Sajavaaran ja SAULI TAKALAN artikkeli kuvailee laajasti Suomen kielikoulutusta ja sen tuloksia. Omina ryhminään käsitellään peruskoululaiset, ylioppilaskokelaat, ammattikoululaiset, yliopisto-opiskelijat, ammattikorkeakoululaiset, aikuiset sekä virkamiehet. Kirjoittajat toteavat, että Suomen nykyinen kielivaranto on hyvä mutta ei paras mahdollinen. Huolestuttavaa on muun muassa se, ettei kielenopiskelijoilla ole aina riittävästi motivaatiota opiskeluun. Kieltä opetellaan koulua, ei elämää varten. Kirjoittajat pohtivat, olisiko tarpeen arvioida uudelleen koko kielikoulutusjärjestelmä ja tarvittaisiinko maahan uusi kieliohjelma-komitea.

Sajavaaran ja Takalan kirjoitus on varsin laaja kokoelmateoksen artikkeliksi, koska sen sivumäärä (75 sivua) valloittaa lähes kolmanneksen koko kirjasta. Herää kysymys, olisiko artikkeleita voinut hieman tiivistää tai olisiko aiheesta voinut julkaista oman monografian.

KIELISUUNNITTELU JA KIELIPOLITIikka

Kielipolitiikasta ja kielisuunnittelusta kirjoittaneet Sauli Takala, Kari Sajavaara ja PAULA SAJAVAARA toteavat artikkelinsa alussa, että on tarpeellista tehdä ero käsitteiden kielipolitiikka ja kielisuunnittelu välille. Artikkelin perusteella on kuitenkin vaikea sanoa, mitä eroa käsitteillä on. Alojen välisen yhteyden kaksisuuntaisuus, »kielisuunnittelu ohjaa kielipolitiikan määrittelemiseen tai kielipolitiikka ohjaa kielisuunnittelua», ei helpota asian ymmärtämistä.

Kielisuunnittelun analyysimallien ja kielipolitiikan typologioinnin lisäksi artikkeleissa tarkastellaan muun muassa kielen statuksen ja korpuksen suunnittelua, kielenohjailua, kielikoulutuspolitiikkaa, kielikoulutussuunnittelua sekä kielisuunnittelun käytäntöä Suomen lähialueilla. Lopuksi kirjoittajat painottavat professionaalisuuden tärkeyttä kielipolitiikassa ja kielisuunnittelussa. Tämä voisi toteutua esimerkiksi Internetiä hyödyntävillä kansainvälisillä koulutusohjelmilla, kielisuunnittelun standardisoinnilla sekä alan tutkijoiden säännöllisillä kokoontumisilla.

KOKONAISUUDESTA

Alkusivuillaan teos lupaa esitellä uusia tutkimuskohteita ja kehittyviä tutkimussuuntauksia soveltavan kielentutkimuksen alalta. »Paljon on muuttunut vuodesta 1980», kirjoittaa Kari Sajavaara.

Jotkin asiat eivät kuitenkaan ole vuosien

saatossa paljoakaan muuttuneet. Yksi niistä on artikkelien valinta teokseen, toisin sanoen kirjoissa esitelty soveltavan kielitieteen osa-alueet. Jo vuonna 1980 esiteltiin kielenopetusta ja kielitaidon mittaamista, kielisuunnittelua ja kääntämistä — ja samat teemat ovat esillä myös vuonna 2000. Lukija haluaisi tietää, mitä uusia tutkimussuuntauksia kuluneet kaksi vuosikymmentä ovat tuoneet mukanaan. Kirjassa toki todetaan, että monia tärkeitä alueita on jäänyt käsittelemättä ja että artikkelikokoelma on hajautettu kolmeen eri kirjaan, ja onhan kirja otsikoitukin partitiivilla »näkökulmia». Hieman mietityttää myös se, edustavatko kirjoittajat todella soveltavan kielentutkimuksen eri näkökulmia, onhan suurin osa heistä samasta yliopistosta.

Yksittäiset artikkelit ovat ammattimaisia ja onnistuneita, mutta eheää kokonaisuutta niistä on vaikea hahmottaa. Pientä epätasapainoa teokseen tuo se, että eri artikkelit ovat vaativuustasoltaan erilaisia ja niillä tuntuisi olevan erilaiset kohderyhmät. Esimerkiksi Piirainen-Marshin ja Huhdan tutkimuksenteokoartikkeli sopii oivasti esimerkiksi ensimmäistä proseminarityötään kirjoittavalle opiskelijalle, kun taas vaikka Östmanin ja Halmarin selvitys kielitieteen ja soveltavan kielitieteen suhteesta vaatii huomattavasti enemmän alan tietämystä.

Jos teosta sellaisenaan käytetään oppimateriaalina, on siinä nähdäkseen yksi keskeinen puute. Kaksikymmentä vuotta sitten ei oikein löytynyt ytimekästä määritelmää soveltavalle kielitieteelle, eikä sellaista ole selvästi osoitettu vieläkään, koska »käytävissä ei ole sellaista määritelmää tai rajausta, josta kaikki voisivat olla yksimielisiä» (Sajavaara 2000: 13). Ongelma ei katoa sillä, että kirjan otsikossa puhutaan soveltavasta kielentutkimuksesta. Tieteen asioista harvoin ollaan sopuisasti yhtä mieltä, joten alan perusteokselta toivoisi uskal-

lusta ottaa kantaa tieteenalan määritelmään tai edes esittää lista erilaisista käsityksistä. Se olisi välttämätöntä, ainakin jos teosta suunnitellaan opiskelijoiden luettavaksi. ■

KATARIINA RUOHOMÄKI
Sähköposti: kmr@uwasa.fi

LÄHDE

SAJAVAARA, KARI (toim.) 1980: *Soveltava kielitiede*. Helsinki: Gaudeamus.

KIELI KIINNI IHMISSÄ JA MAAILMASSA

Susanne Niemeier & René Dirven (toim.) *Evidence for linguistic relativity*. Amsterdam Studies in the Theory and History of Linguistic Science, Series IV: Current issues in linguistic theory 198. Amsterdam: John Benjamins 2000. 240 s. ISBN 90-272-3705-0.

Martin Pütz & Marjolijn H. Verspoor (toim.) *Explorations in linguistic relativity*. Amsterdam Studies in the Theory and History of Linguistic Science, Series IV: Current issues in linguistic theory 199. Amsterdam: John Benjamins 2000. 369 s. ISBN 90-272-3706-9.

Universaalien ja yleisinhimillisen kielikyvyn tutkimuksen rinnalla on pitkät perinteensä myös suuntauksilla, jotka korostavat eri kielten, eri ajattelutapojen ja maailmankuvien moninaisuuden keskinäisiä suhteita. Jälkimmäisissä on itse asiassa, kuten JOHN A. LUCY erinomaisessa johdantoluvussaan *Evidence*-kirjaan huomauttaa, kysymys kolmesta eri suhteellisuuden tasosta. Semioottiseksi relatiivisuudeksi voidaan nimittää kielen, symbolisen koodijärjestelmän ylipäättään, olemassaolon vaikutusta ajatteluun. Varsinaisella lingvistikällä relatiivisuudella tarkoitetaan yleensä jonkin tietyn kielen ja sen rakenteen — toisiin kieliin verraten — vaikutusta ajatteluun (esimerkiksi: ajatteleeko tai hahmottaako suomenkielinen ihminen maailmaa toisin kuin ruotsinkielinen), mutta samaan kysymyspiiriin kietoutuu myös Lucyn niin kutsuma diskursiivinen relatiivisuus eli tiettyjen kielenkäyttötapojen (esim. tieteellinen diskurssi) mahdollinen vaikutus ajattelutapoihin.

Vuonna 1998 kokoontui Duisburgiin suhteellisuuskysymyksiä pohtimaan laaja ja

nimekäs tutkijajoukko, jonka symposiumiesitelmistä tässä esiteltävät kaksi artikkelikokoelmaa on muokattu. Symposiumin otsikko, »Humboldt and Whorf Revisited», viittaa suhteellisuusnäkemysten kahteen suureen edelläkävijään. Näistä Humboldt muistetaan nykyisessä anglosaksien dominoimassa tiedemaailmassa harvemmin. Kuitenkin, kuten JÜRGEN TRABANT (»How relativistic are Humboldt's 'Weltansichten'», *Explorations*) muistuttaa, hänen näkemyksensä olivat aikaansa edellä: Humboldtin relativismi ei, toisin kuin useimmilla aikalaisilla, painottanut Euroopan mähkielten ylemmyyttä, vaan »primitiivisetkin» kielet olivat hänestä »jaloja luonnon tuotteita», elimellisiä ja oma-arvoisia kokonaisuuksia.

Kemianinsinööri, palovakuutustarkastaja ja itseoppinut Amerikan alkuperäiskielten tutkija Benjamin Lee Whorf, tai kiistelty Sapirin ja Whorfin hypoteesi monine mahdollisine tulkintoineen, on sitäkin useampien kirjoitusten lähtökohtana. Whorfin ajatukset kielen rakenteesta ihmisen ajattelutapaa jäsentävänä tai kahlitsevana kehikko-